

Konservativ avant-garde

Om tweed og *fashion victims*, Profetens *sunna* og
imitatio Lundager

THOMAS HOFFMANN

ENGLISH ABSTRACT: *Research is a difficult balancing act between system preserving conservatism and avant-garde innovation. To master this balancing act is only few granted – among those few Hans Jørgen Lundager Jensen. In this essay, I identify some of Hans Jørgen's balancing acts and finishes with an example of a thankful imitatio Lundager.*

DANSK RESUMÉ: *Forskning er en vanskelig balancegang mellem systembevarende konservatisme og avant-gardistisk innovation. At mestre denne balancegang er få for rundt – heriblandt Hans Jørgen Lundager Jensen. I dette essay identificerer jeg nogle af Hans Jørgens balancekunster og slutter af med et eksempel på en taknemmelig imitatio Lundager.*

KEY-WORDS: *Research; conservatism; avant-garde; imitation; innovation; sunna*

Enhver forsker må nødvendigvis være konservativ. I den betydning at man anerkender og bygger på fortidens indsigter, men heller ikke glemmer samme fortids dyrekøbte erfaringskatalog af fejlskøn, ideologisk bias og eklatante katastrofer – empirisk, teoretisk og metodisk. Goethe siger det på rimvers i sin orientalistiske perle *West-östlicher Divan*:

Wer nicht von dreitausend Jahren
sich weiß Rechenschaft zu geben,
bleib im Dunkeln unerfahren,
mag von Tag zu Tage leben (Goethe 1998 [org. 1819], 49).

Med andre ord er forskningshistorien og forskningstraditionerne vigtige at kende. For fag som religions- og bibelvidenskab er tretusinde år på ingen måder en letsindig tids-horisont. Men netop fordi traditionen stikker så dyb, risikerer man også at blive fanget af den. Enten i form af videbegærets uendelig regres hvor man altid kan komme et spadestik dybere med forhistorien. Eller i form af en fossileret konservatisme, hvor man ideligt begræder nutiden og opdyrker en idealiseret fortid, der nok aldrig var.

Enhver forsker skal også gerne være bekendt med fagets *state of the art*, den nyeste og bedste forskning på feltet. De fleste forskere vil også gerne være progressive – i den betydning at man hele tiden forsøger at tænke og gentænke forskningsfeltet på en ny, original og fremadrettet måde.

Denne spændingsbue af konservativ traditionsbevidsthed og vilje til at bryde og udfordre traditionerne, forsøger de fleste af os at kultivere som videnskabelig etos. Det kan til tider være stressende. Gik man nu dybt nok ned og tilbage? Kom man til bunds til rødderne? Fik man overskuet de rhizomatiske netværk og de skummende knop-skydninger? Er man afsløret som overfladisk og forsømmelig?

I digteren William Blakes *Proverbs of Hell* fra *The Marriage of Heaven and Hell*, får vi følgende visdomsord: "The road of excess leads to the palace of wisdom" (1985, org. 1790). Når man stadig er junior studerende, er der megen visdom i Blakes ord. Man bør boltre sig i feltet og i det hele taget mobilisere en pragmatisk civil ulydighed mod universitetsbureaukraters fokus på gennemførelse, ECTS-points og *transferable skills*.

Men overdrivelsens sti rummer også lumske farer. For eksempel når man er man blevet så forhippet på de sidste nye forskningstrends, at man begynder at ligne videnskabens svar på et *fashion victim*. Ifølge internettets *Urban Dictionary* er et sådant offer for moden: "a person who crosses the boundaries of fashion and style, like taking a fad too far, or wearing too many trends at once and therefore taking the look from the glamorous to the ridiculous".¹ Mange af os har været igennem en fase som *fashion victims* i starten af vores liv som studerende, fordi man slet og ret er begejstret for videnskabens væld af overbevisende og erkendelsesberigende teori- og metodemodeller. På et tidspunkt sætter en vis konservatisme sig som regel ind, og den modebevidste videnskabsharlekin anlægger et mere praktisk look med fodform og slidstærk tweed med læderlapper på albuerne.

Som en del af ens forskeruddannelse kan man lære at håndtere den konservative-progressive spændingsbue, men at mestre den er det færre forundt. Blandt disse færre forundte hører utvivlsomt nærværende festskrifts hovedperson, professor Hans Jørgen Lundager Jensen.

Fra *al-uswa hasanah* til *imitatio Lundager*

På et tidspunkt i ens forskningsmæssige dannelse bliver man som regel tiltrukket af en særlig videnskabelig retning eller skole og det er som regel noget, der er *state of the art*. At lære skolens *terminus technicus* og dogmeregler giver ironisk nok ikke blot en

¹ <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=fashion%20victim>

følelse af tiltagende mestring men også en følelse af åbning. Feltet kan tilgås på måder, der ellers havde været udelukket, hvis man ikke fulgte den rette slagne vej, den godartede ortopraxi.

Efter den første forelæsnelse og eventuelle senere giftermål med skolen indtræder imidlertid faren for dødvande og goldhed. Man risikerer at blive kommissær og *chief whip* for skolen. Nogle formår imidlertid at holde ægteskabet i levende udvikling. Også her virker festskriftets hovedperson særligt velsignet.

For Hans Jørgen er navnet på skolen først og fremmest strukturalismen, forstået i bredeste forstand. Her er den golde, binære ortodoksi aldrig indtruffet trods et helt arbejdslivs engagement i samme. Strukturalisterne er ofte stærke systembyggere og en sådan er Hans Jørgen i sit analytiske bundtrawl og i de diagrammatiske modeller og skemaer, men det bliver symptomatisk nok aldrig skematisk på den mekaniske måde, men derimod ofte heuristisk, åbnende, eksplorativ.

Længe før jeg ankom til Aarhus Universitet som lektor i Arabisk- og islamstudier under Religionsvidenskabs vinger var jeg allerede bekendt med Hans Jørgens klassikerlæsningsmoduler, hvor man over et helt semester gik i dybden med såvel de ærkeklassikere som Émile Durkheims *Det religiøse livs elementære former* som senere mulige nyklassikere som Roy Rappaports *Ritual and Religion in the Making of Humanity* eller Robert Bellahs *Religion in Human Evolution: From the Paleolithic to the Axial Age*. Selv fik jeg aldrig held med at tage del i disse klassikerlæsninger, men det er klart, at sådanne klassikerforløb må have formået at spænde over med hensyn til den konservative-progressive spændingsbue: netop at turde tage de grundige gennemlæsende strækninger af gamle værker (eller værker der står som grandiose synteser af et helt livs forskning, eksempelvis Robert Bellahs sidste magnum opus), der i sagens natur ikke længere er *state of the art*, men at lade dem befrugte af det nutidige blik og vice versa – at lade den senmoderne videnskabs stadig mere accelererede læsninger, hvis incitament er publikationssrater og BFI-indeks, blive udfordret. Ikke sjældent sker der nemlig dét, at man opdager, hvordan adskillige videnskabelige børn er blevet smidt ud med badevandet og fortjener et nyt dyp. At de gamle klassikere rummer små og store renæssancer af videnskabelig ind- og udsigt.

Hermed en anekdote. Engang til et af Collegium Biblicums årsmøder præsenterede undertegnede en forskningsidé om Koranens apokalyptiske univers og dets mulige sammenhæng med Vestarabiens seismisk-vulkaniske miljø. Som koranforsker kan man ikke komme uden om bibelstudier, men i modsætning til gamle danske koryfæer som Frants Buhl eller Johannes Pedersen, er jeg ikke trænet og eksamineret i faget. Dét rummer indlysende nok farer for dilettantisme og seminaristisk jugement, men med ydmyghed og faglig sparring kan det alligevel af og til lykkes. Ikke desto mindre kan man blive usikker.

For mit eget vedkommende gav det sig udslag i afvæbnende og ironiserende bemærkninger over min faglige *belatedness* ved at trække på så gammeldags hypoteser som gammeltestamentleren Hermann Gunkels (1862-1932) teser om Jahves oprindelige identitet som en art vulkansk gud. Ideen blev vistnok pænt og høfligt modtaget i kollegiet, men dét jeg særligt husker er, at Hans Jørgen i den efterfølgende diskussion

og spørgsmålsrunde irettesatte min selvironi ved fremlæggelsen. På ingen måde skulle jeg gøre undskyldninger for mit greb ned i de ældre skuffer i den forskningshistoriske værktøjskasse – og da slet ikke med Gunkel!

En institutionel bemærkning. Det forekommer mig, at Hans Jørgens institutionelle dobbeltliv som professor i religionsvidenskab såvel som gammeltestamentlig bibelvidenskab har været en frugtbar – ja, lad os bare tone rent gammeltestamentligt og sige *velsignet* – ordning. Ikke mindst i lyset af at de to discipliner i mangt og meget er væsensforskellige, men så alligevel så tæt knyttede til hinanden, at familiestridighederne er betinget af deres familielighed. Man har set samme ordning udfoldet i stort og vellykket omfang på de amerikanske universiteter. Uanset om det forbliver en institutionel sjældenhed med disse dobbelte professorater, kan man kun håbe, at Hans Jørgens eksempel kan inspirere os, der udøver fagene i det daglige – studerende såvel som undervisere.

Afslutningsvis et eksempel om eksemplets imitationsfremmende magt. Denne signatur er selv uddannet i religionsvidenskab, men er endt i islamologien, en disciplin der om nogen kredser om det forbilledlige eksempel som en afgørende nøgle til at analysere og forstå islamisk fromhedsliv. Nærmere bestemt det islamiske ideal om at følge profeten Muhammad som *al-uswa hasanah*, 'det smukke eksempel'.² Den største gren inden for islam er som bekendt sunni islam, hvis navn udspringer af forestillingen om Muhammads *sunna*, hans ord og handlinger, som imitativt imperative, som dét *imitatio Muhammad* enhver muslim bør indstille sig på. Men i imitationen sker der altid nogle små forskydninger og det er her innovationen og gentænkningen kommer ind, bevidst eller ubevidst. Med andre ord: en vekselvirkning mellem en vis systembevarende konservatisme og en vis variabilitet, der baner vej for noget nyt. Det tænker jeg, at vi islamforskere gerne kunne tænke mere over. For mit eget vedkommende har jeg lyst til at gå tilbage og lave min egen lille lundagerske *imitatio* i form af klassikere-læsning. Nærmere bestemt af en forsker, som Hans Jørgen nævnte for mig for snart mange år siden, nemlig Durkheims samtidige landsmand, Gabriel Tarde (1843-1904), der med sin monumentale *Les Lois de l'imitation* artikulerede en social-historisk og social-psykologisk teori om samspillet mellem innovation og imitation, der synes skræddersyet til at blive afprøvet på det islamiske materiale. Hvis jeg nogen sinde får en artikel ud af dét, så ved du, hvem jeg er taknemmelig, Hans Jørgen.

LITTERATUR

Koranen

2006 *Koranen*, oversat af Ellen Wulff, Forlaget Vandkunsten.

Blake, William

1985 *The Marriage of Heaven and Hell*, Oxford University Press [original 1790].

² Sura 33 (*Forbundsfællerne*) vers 21: "I har et smukt eksempel i Guds udsending...".

Goethe, Johann Wolfgang

1998 *West-östlicher Divan*, Rendsch Nameh: Buch des Unmuts, DTV [original 1819].

Tarde, Gabriel

1890 *Les Lois de l'imitation: étude sociologique*, Félix Alcan.

*Thomas Hoffmann, professor, ph.d.
Afdeling for Bibelsk Eksegese, Københavns Universitet*